

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Copyright © 2021, Olivera Jovanović
Copyright © 2021 za ovo izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-04034-0

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Olivera Jovanović

PESMA ZOVINOŠ PRUTA

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2021.

SADRŽAJ

OGLEDALO JE KRIVO	7
KALEIDOSKOP	89
SPOMENAR	133
GARGOJL SA AFRODITINIM POJASOM	157
„FAREWELL“	241
EPILOG	261

OGLEDALO JE KRIVO

I

Ni po čemu naročito neobično, svadbeno veselje u Novom Sadu kome je prisustvovala u svojstvu gosta bilo je ipak ona tačka kojoj će se vraćati svaki put kada se misli okrenu ka trenucima u prošlosti posle kojih malo šta ostaje isto. Uvek je misaoni povratak na taj događaj u čardi na obali Dunava bio praćen sećanjem na nekog mladog Rusa koji je sa njom žustro zaplesao na svadbenom podijumu, a onda liniju puta kojim se vraćala u Beograd dok su se velike pahulje prvog snega lepile za vetrobransko staklo da bi ih ritmično podešeni brisači ponovo vraćali u noć. Između te dve slike nalazila se poruka na koju je reagovala odmah, iako je večera bila u toku, što je podrazumevalo uzdržavanje od običaja da se telefon ne ispušta iz ruke. Iako nije iščekivala važan poziv, u mnoštvu glasova za stolom i oko njega, zvukova lupkanja mikrofona kojim bend najavljuje novi blok muzike i cijuka ponekog instrumenta

na improvizovanoj bini, razabrala je baš taj *Whatsapp* signal da joj je stigla poruka. Smešeći se diskretno u znak izvinjenja starijem gospodinu koji je sedeo pored nje i upravo pokušavao da zubima savlada preveliko parče pečenja, rukom je zaronila u duboku tašnu ne bi li napipala telefon. To je bila nešto zahtevnija misija, imajući u vidu unutrašnji haos u kome je trebalo pronaći tanki uređaj... neseker, rezervna kutija cigareta, rezervni upaljač, olovka, još jedna olovka, svežanj ključeva, mali novčanik, veliki novčanik, notes i sve one dragocene drangulije bez kojih se ne izlazi iz kuće. Ružnjikava grimasa žvakača, koji je do pre nekoliko minuta ushićeno pričao o književnosti oslobađajući delikatne tonove svoje poetske duše, naterase je da ipak pronađe i izvadi telefon, a onda mirno pročitava poruku, uverena da će ona biti potpuno beznačajna. Biće to njena mala pobuna protiv mnogoličja ljudske prirode i izranjanja proždrljivca iz tog mnoštva. I sirće je slatko kad je džabe, pomisli, sklona da zbog usputnih nesavršenosti drugih naglo iskrivi sliku o njima, posle čega je groteska jača od svakog pokušaja tog drugog da opet postane bar ugodan sagovornik. Konačno, preturanje po dnu tašne beše okončano i ona namerno značajno izdignu telefon i zadubi se u traženje poruke, glumeći hladnu nezainteresovanost prema onome koji je još predano žvakao, sada već rumen i oznojen od napora.

TO NIJE BILA BEZNAČAJNA PORUKA

Nikako. To je bila poruka koja je najavila značajan obrt u životu Veronike Čudanov. Poruka je bila na engleskom jeziku, pošiljalac je bio prijatelj uvaženog fizičara, njenog pokojnog oca. Taj čovek,

očev prijatelj, bio je u Beogradu svega jedanput i to prethodnog, meseca kada je i došao u muzej u kome je radila prateći uputstva dobijena u Institutu za fiziku, gde je otac dočekaio penziju. Tamo je bio počašćen vanrednom pažnjom, srazmerno vanrednoj novčanjoj donaciji kojom je obradovao „ovaj hram nauke“, mesto gde je njegov „divni prijatelj ostavio svoje svetle tragove“. Veronika je sa zanimanjem slušala hvalospeve koje je Amerikanac nadahnuto prosipao skoro čitav sat. Tek kada je iznenadni gost otišao, shvatila je da zapravo ništa konkretno o prijateljstvu sa ocem nije rekao. Ništa jasniji nije bio njen pokušaj da sada oživi u sećanju lik tog čoveka.

Otac jeste bio prilično uzdržan, bez obzira na salve mudrih roditeljskih pouka koje su bile nezaobilazni sadržaj njihovih razgovora i onda kada je Veronika uveliko zagazila u ono što je on nazivao „ozbiljnom životnom deonicom“. Toj uzdržanosti pripisala je i svoju neupućenost u ovu američku vezu, sećajući se da je otac znao po nekoliko meseci godišnje da odsustvuje, a da su ta putovanja po belom svetu savršeno odgovarala njegovom istraživačkom nervu i zanosu koji odlikuje ljude uvučene u aksiome i kontroverze nauke. Budući da nisu delili isti zanos, taj deo očevog života za nju je ostao zatvoren. Sve je to proletelo kroz glavu Veronike Čudanov tek koliko je trebalo otvoriti poruku i pročitati njen sadržaj. „*Dear Veronica...*“ Ukratko, gospodin Danijel Rabinovic ljubazno nudi svoje gostoprimstvo u Majamiju, gde živi, i Njujorku, gde povremeno boravi. Ona, Veronika, treba samo da se pobrine za vizu, ne treba da se zamara troškovima jer će domaćin pokriti sve: avionske karte, hotelski smeštaj u oba grada i sve što ide uz to. Rabinovic moli da mu u najkraćem roku javi (u prilogu imejl) da li je odobrena viza kako bi karte bile rezervisane.

„Gospođice Čudanov? Nadam se da je to što čitate prihvatljivo, to jest, nije valjda neka loša vest? Delujete zaprepašćeno!“ Veronika u sekundi promeni izraz lica i nasmeši se žvakaču koji je sada oblizivao ostatke masnoće sa tankih usana piljeći upitno u nju.

„Ah, ne! Nije loša vest, naprotiv! Izvinite, samo vi...“ *Samo vi nastavite da komadate to pečenje*, pomisli ona, ostavljajući nedovršenu rečenicu da leluja u sada već preuskom prostoru opštenja sa masnoustim. „Ništa naročito, moja dobra prijateljica je... konačno rešila svoj problem!“ Klimajući glavom u znak odobravanja, ovaj neumorni čistač svadbarskih ovala nastavi da lupka viljuškom po polupraznom tanjiru i mumla nešto u stilu – *odlično, drago mi je zbog vas i zbog prijateljice... mljac, mljac*.

Dok se orkestar zaletao u novi žestoki muzički talas ne bi li se dodatno usijala atmosfera podgrejana posluženjem, Veronika šmugnu pored razigranog Rusa koji se upravo spremao da je uvuče u nekakvo novokomponovano srpsko-rusko kolo. Poruka očevog prijatelja Danijela bila je više nego dovoljan razlog da ode. Veronika mahnu prijateljima sa kojima je došla, šaljući im preko razigrane gomilice gostiju znakove da je sve u redu, ali da mora ići i da će se javiti. *Prava stvar*, mislila je ona, probijajući se prema izlaznim vratima, *ovom narodu daj da jede, pije i zapeva, niko neće obratiti naročitu pažnju na bilo šta drugo*, a naročito na njen odlazak.

Sneg je tek počeo da pada. Divan krupan sneg, koji je ove godine pao u novembru. Veronika podiže glavu, dozvoljavajući pahuljama da joj zaspnu lice. Taj osećaj vratio ju je u detinjstvo, kada su takvi snegovi bili uobičajeni, i probudio je sećanje na škripanje koraka preko nabijenog nanosa beline, na trnjenje nožnih prstiju, koje od hladnoće nije mogla da sačuva ni najotpornija obuća, i

sasvim poseban miris tragova loženja koje je vetar raznosio udarajući preko silnih dimnjaka. Veronika se razneženo priseti tolikih sankanja preko strme beogradske ulice njenog detinjstva, pa i posledica u devojaštvu, naročito kada košava navali na utabani sneg preko staze koja vodi do autobuske stanice: majčin pogled iza prozora koji oseća na leđima, kapa koju nosi kao obećanje i koju skida čim uđe u gradski autobus, miris oprane kose sa vlažnim krajevima ukrućenim od hladnoće. Ovde, na obali Dunava, zima je mirisala drukčije, ali je svejedno bila ta dobra, stara, snežna zima čije ujede preko nosa i ušiju čovek dočekuje s radošću.

Pre nego što je stala na naplatnoj rampi kod Indije, Veronika oseti tračak kajanja zbog naglog odlaska sa čarde. *Možda je ipak trebalo da ostanem još malo.* Ma, kakvi! Svadba ko svadba, čovek se neosetno pripitomi opštenarodnom veselju, piće i hrana olabave organizam i blokiraju svakodnevicu u kojoj su ostali problemi. Nasmeja se glasno na pomisao o igri sa mladim Rusom, njegov nešto energičniji odgovor na ritam pesme koje ipak nije uspevala da se seti. Ali kakvo znalračko vođenje i njeni pokreti koji su se savršeno uklopili! Veronika je volela da igra, ali se u ovakvim prilikama uglavnom ponašala nenametljivo. Valjda neki ljudi prosto namirišu njenu potisnutu želju za avanturom, za željom da iskorači iz sigurne „ostavljenosti na miru“... *Toliko o mom avanturizmu*, zaključujući temu o kojoj više nije želela da razmišlja.

Vozeći prema Beogradu, razmišljala je o tropskoj klimi Majamija.

II

Gospođica Čudanov zakoračila je u pedesete i uveliko raskrstila sa planom da se uda i živi porodičnim životom. Ne prolazeći kroz iskustva trudnoće i rađanja koja trajno menjaju telo, bez obzira na posvećeni trud žena da dijetama, pilatesom i sličnim torturama na spravama za vežbanje bar donekle povrate nekadašnju formu, Veronika je zadržala devojačku liniju, i pored povremenih neumerenosti u hrani, alkoholu i sada već pozamašnom pušačkom stažu. Ipak, propadljivost koju godine otkrivaju, neelastičnost kože i njena pojačana osetljivost, promene na zubima i u kvalitetu kose koji teško može podići i najskuplji sintetički tretman – svi ti znaci starenja nisu zaobišli ni nju. Pošto je živela uglavnom uravnoteženo, jer je imala dovoljno vremena da isprati gotovo sve zahteve zdravog telesnog života, nezamislivog bez dobrog sna i odsustva prekomernog kućnog rintanja – koje neke porodične žene nazivaju fizičkom

aktivnošću, zaobilazeći priznanje da im malo vremena preostaje da se posvete sebi, i čude se kako se i dalje onaj jezičak na vagi pamera naviše ili, u najboljem slučaju, stoji – kod Veronike je starenje išlo sporije. Samim tim je i nezadovoljstvo izgledom kod nje bilo sasvim utišano. Bila je od žena koje su se, zahvaljujući razvijenom unutrašnjem životu, retko ogledale u tuđim očima i retko bolovale za laskavim pohvalama drugih ljudi. Neki bi to nazvali sigurnošću. I ona se zaista ponašala kao sigurna žena. Međutim, iza tog privida nalazila se nezainteresovanost, bezvoljnost da se izađe iz sveta u kome se osećala lako i slobodno. Indolentnost prema biološkim provokacijama, koje ipak imaju svoju uznemirujuću progresiju, sačuvala ju je od vuče onog tereta od koga se mnoge žene prebrzo potroše, izbečene od bdenja nad decom, uhvaćene u klopku braka koje nisu mogle ili umele da predvide, preumorne od posla za platu i posla u kući, od rođendana, slava i familije, uplašene od finansijske neizvesnosti u prečestih društvenih kriza. Pa opet, iako je sve to viđala i jasno uočavala, Veronika bi ponekad čežnjivo ispratila nespretan dečiji hod, taj dirljivo nesiguran korak pod čvrstim vođstvom roditelja, tu uvezanost velike i male šake koja je za nju bila sasvim izdvojeni spoj sitne, neophodne grubosti i jedinstvene nežnosti, neprepoznatljive ni u jednom drugom odnosu. I taj prizor žive i ni sa čim uporedive lepote pokrenuo bi žalost u njoj.

Visoka, uglavnom skladne građe, izuzimajući nešto šira ramena, uspravljena u hodu i stavu, Veronika je, i pored svedenog stila odevanja, nenametljivog u izboru boja i odsustvu navike svakodnevnog kićenja zlatom ili bižuterijom, retko prolazila neopaženo. Ne zbog osobene ženstvenosti, koliko zbog činjenice da one koje visinom prebacuju ženski prosek a stavom i korakom ispoljavaju drčnost,

neizbežno privlače poglede. Međutim, ono što ju je bez sumnje činilo lepom bila je njena kosa, crna i jaka, koju je nosila jednostavno, bez šišaka i maštovitih intervencija frizeraja. Farbanje se ipak nije moglo izbeći, s obzirom na prosedost koja često istrči znatno pre nego što cela figura ostari. Opuštena preko ramena, ili nehajno skupljena na potiljku, njena kosa bila je u upadljivom kontrastu sa bledilom lica. Crnih, nevelikih ali živih očiju, uokvirenih izraženijim podočnjacima i borama smejalicama, malo uzdignutih obrva i visokog ovalnog čela, odgovarala je intelektualnom tipu žena kod kojih su polne datosti skrivene i koje ljudi prvenstveno doživljavaju kao ličnosti. Nosa pravilnog oblika i veličine, zadržala je ono što bi se pre moglo staviti u kontekst klasične lepote. Sasvim suprotno od nosića-skakaonice za kojim pate tolike žene anestezirane nametima estetske hirurgije i lutkastim idealima savršenog lica na kome nos zapravo ne postoji. Postoje dve rupe umesto nosa. Ipak, ono po čemu se uklapala u „in“ standard bile su njene usne, pune i obostrano sužene, što je u ukupnom njenom izgledu bio najuočljiviji znak čulnosti i pritajene zavodljivosti. Veronika se smejala ne skrivajući prirodni poredak očuvanih zuba, pri čemu su uglovi usana usecali podignute obraze dajući joj posebnu ljupkost, ili bar ono svojstvo ženskosti koje kod nje nije bilo u prvom planu. Dubokog, hrapavog glasa koji otkriva dugogodišnjeg pušača, mogla bi da prođe kao ikona kakvog udruženja borkinja za rodnu ravnopravnost.

Posle dve duže veze i nadanja koja su se otopila u razočaranju, a onda i suočavanja sa prezrelošću organa i bledunjavom hormonskom slikom koja nikako nije išla pod ruku sa materinstvom, Veronika se polako navikavala na verovatnoću da će kraj života

dočekati kao matora devojka. Uredila je život bez natezanja materijalnih mogućnosti, održavala redovne kontakte sa familijom, negovala nekoliko prijateljstava koja su odolela svim iskušenjima vremena i promena, bila sasvim dovoljno otvorena za kontakte sa novim ljudima; ukratko, živela uređenim i kontrolisano uzbuđljivim životom. Dvadeset pet godina radila u Muzeju pozorišne umetnosti, i nije imala naročite ambicije da se otisne u druge vode. Prvi honorar u životu dobila je kao student, od majčine dobre prijateljice iz Sarajeva. Ta simpatična ženica, koja je za nju znala da kaže „mačka Veronika, moja treća kćerka“, radila je u sarajevskom Muzeju književnosti i tada skupljala materijal za knjigu o istoriji bosanskohercegovačkog baleta. Veronika je bila njena radna veza sa građom koja se nalazila u Beogradu, baš u Muzeju u kome će se nekoliko godina kasnije zaposliti. Starovaroški izgled zgrade na Dorćolu i atmosfera enterijera koja je zadržala dah davnoproglog Beograda, očarali su je kada je prvi put kročila na to mesto da bi pogledala snimak predstave *Kralj Ibi* sa VHS kasete. Nije bilo kompjutera, do podataka se dolazilo upornim listanjem knjiga, rukopisa ili dokumenata, čitav posao trajao je bar pet puta duže nego danas. Tokom tog istraživanja Veronika je tek naslutila uzbuđljivi svet prošlosti koji se pred njom otvarao posredstvom starih pozorišnih programa i plakata, novinskih isečaka i pisama. Sa istom strašću sa kojom je njen otac uranjao u zagonetke nauke pokušavajući da dohvati budućnost, ona se otisnula suprotnim smerom, u daleku istoriju, pokušavajući da dotakne njene udaljene izvore i razveje mrak uzroka.

Gospodin Pavle Čudanov, Veronikin otac, nije bio naročito blagonaklon prema izboru svoje kćeri. Za njega je fizika bila suma

odgovora na skoro sva pitanja, a nezadovoljstvo ćerkinim Filološkim fakultetom bacilo je prvu tamniju senku na njihov skladan odnos. Zaposlenje u Muzeju je prirodno skliznulo u tu senku, koju je Pavle Čudanov održavao do kraja života, uveren da njegova kći treba da je nasledi kao kaznu za neposlušnost. Veroniki je trebalo vremena da tu senku savlada i razume je na način koji je dugo za nju važio kao jedini pravi: ostatak infantilne upornosti čoveka zatvorenog za razumevanje i prihvatanje onoga što je izlazilo iz ograničenog polja njegove strasti. To nije bilo lako jer je Veronika, budući jedinica, teško podnosila svaku osudu oca, kome je bila naročito naklonjena. Zapravo, podnosila je sve, opredeljujući se za ono što je bilo u dijametralnoj suprotnosti sa očevom zvezdom vodiljom. Konačno, razmišljajući o prvom ozbiljnom sukobu sa njim i sećajući se svoje tvrde upornosti da ne poklekne pred autoritetom fizičara Pavla Čudanova, Veronika je taj svoj izbor usvojila kao prvi veliki trijumf slobode u životu, slobode na koju je svakako polagala pravo. Najzad, ta upornost bila im je zajednička osobina. Apsurdna je činjenica da se na zajedničkoj tački iskušava veza između dva bića spojena ljubavlju.

Sneg je već zasuo Beograd kada je parkirala auto na Neimaru. Veče je uveliko ušlo u kasni sat kada je Veronika izašla iz kola u Ulici Đorđa Vajferta. Stančić na prvom spratu kuće nedaleko od parka bio je njeno konačno odredište, verovala je, zauvek. Ukoliko se ne nađe neki pametni urbanista da počisti sve, pa i one solidne ostatke starog Beograda. Poznati miris stana, toplota njenog utočišta, ulično osvetljenje koje baca trapezasti odsjaj preko naranđastog prekrivača na kauču i dobro poznati zvuk zatvaranja vrata koji najavljuje zaboravljanje svega i svih, ispuniše je prijatnošću i

sigurnošću. U godinama kada je čovek najčešće netolerantan prema suživotu sa drugim čije se navike bitno razlikuju, ili ne razlikuju, nije važno, dovoljno je da neko seče taj prostor sa njom, Veronika nije osećala pritisak samoće. Nemarno je skinula odeću dok je topla voda punila kadu. Malo mirišljave soli, *Vranac pro corde* i Pol Veler iz zvučnika, šta je više potrebno jednoj ženi, ušuškanoj u lepotama svojih uspomena i skromnog komfora, fotografijama dragih lica i zaustavljenih kadrova iz života, slikama, knjigama, lampama raznih veličina i dezena i sporadičnim neredom u kuhinji i spavaćoj sobi koji baš nikome neće smetati.

Malo ćemo guglati gospodina Rabinovica, mislila je Veronika. Ko je uopšte taj čovek i šta hoće od nje? Očev prijatelj koji se tako predstavlja. Šta ako uopšte nije ni poznavao njenog oca? Mada, zašto bi jedna prezrela devojka kojoj se memla muzejskog depoa zalepila za svaki deo odeće, koja ama baš ni na koji način ne skreće pažnju na sebe, naročito u javnom prostoru, da se ne zaboravi podatak da nije aktivna ni na jednoj društvenoj mreži, dakle – zašto bi ona bila interesantna nekom tamo dedi iz Amerike? Ko zna, svet je čudan danas, čovek ni u šta više ne može biti siguran. Danijel Rabinovic je očarano pričao o ocu... Fizika! Da, izvesno je da je to prijateljstvo bilo povezano sa fizikom. Sa nečim na čemu je otac radio? Da nije i gospodin Danijel fizičar? Pa, dobro. I da je tako, šta ona ima sa tim? *Preterujem*, prekorevala je sebe Veronika. Ako smo mi ovde baždareni da izbegavamo municiju predumišljaja, zašto bi to važilo za neke druge ljude? Osim toga, Majami? Njujork? Bez ušteđevine ili kredita?

„Da vidimo“, promrmlja Veronika kada je konačno sela ispred ekrana laptopa. „*Daniel Abraham Rabinowitz... billionaire*

businessman... investor, technology entrepreneur and co-finder... capital firm in Miami, Florida... software company... Bla, bla... career in New York... art collector... Pa šta je ovo? Aha! Evo ga! Founder of the Institute for Research in Physics in New Jersey! To je to.“

Sijaset fotografija u raznim prilikama, uglavnom sa saradnicima, ili sa prijateljima. Ni na tim fotografijama niko joj nije bio poznat. Gospodin Rabinovic očigledno nema porodicu, ili taj podatak vešto krije. Na fotografijama izgleda kao čovek koji ignoriše godine, ili mi ovde imamo takvu predstavu da određene godine zahtevaju određenu pozu i način odevanja.